

10. *De Bazuin*, 3 juni 1881.

11. James T. Dennison jr., 'Geerhardus Vos: life between two worlds', *Kerux*, 14 (1999), nr. 2, pag. 21, meldt dat in de familie Vos het verhaal gaat, dat het Duitse nationalisme een factor was in ds. Vos' overwegingen inzake emigratie naar de Verenigde Staten.

12. In deze tijden van omvangrijke emigratie – in het christelijke gereformeerde weekblad *De Bazuin* verschenen vrijwel wekelijks advertenties met betrekkingen tot de verscheping naar Amerika – ging het gerucht dat de Koninklijke Nederlandsche Stoomboot Maatschappij, die met stoomschepen als de *Castor*, de *Pollux* en de *Jason* een frequente, goedkope en snelle verbinding onderhield tussen Amsterdam en New York, haar passagiers slecht behandelde. Er werd gesproken van dronken zeelui, slecht voedsel en onhygiënische omstandigheden (*De Bazuin*, 26 augustus 1881). Dit verklaart wellicht dat de familie Vos koos voor de alternatieve route via Antwerpen. Zie ook: R.P. Swierenga, 'Going to America: travel routes of Zeeland emigrants', *Ne-hallennia*, 114 (1997), 19-22, thema-nummer over de Zeeuwse emigratie naar de Verenigde Staten, 1840-1920.

13. Zie over deze Neder-

Amerika, maar nu op 55-jarige leeftijd het beroep naar deze Spring Street Christian Reformed Church aannam, is niet bekend. Was het zijn oude afgescheiden beduchtheid voor de Duitse staat, die sinds 1866 verenigd onder Bismarck hard op weg was een grootmacht te worden?¹¹ Zijn besluit betekende hoe dan ook een ingrijpende inbreuk in het leven van dit predikantengezin en ook dat hij zijn be-gaafde zoon Geerhardus onttrok aan het christelijke gereformeerde milieu.

Toen Geerhardus zijn verkorte gymnasiumopleiding voltooid had en op 16 juli 1881 met een vererend getuigschrift de school verliet, sloot hij zijn jongensjaren en zijn Nederlandse levensfase af. De grondslagen voor zijn verdere leven waren gelegd: een leven van studie, toewijding aan de gereformeerde overtuiging en verbondenheid met Nederland lag voor hem. Tien dagen later, op woensdag 27 juli, preekte ds. Vos voor de laatste keer in Nederland, in de Amsterdamse Bloemgrachtkerk van zijn zwager Beuker. Enkele dagen later vertrok de familie Vos met een groep emigranten naar Antwerpen, om van daaruit op 1 augustus de oversteek te maken naar Philadelphia, aan boord van het stoomschip *Belgenland* van de Red Star Line.¹² Wat van Nederland zou blijven in het leven van Geerhardus, en wat zou de nieuwe wereld er aan toevoegen?

Studie in Grand Rapids en Princeton

Ten tijde dat de familie Vos te Grand Rapids in Michigan arriveerde, was de christelijke gereformeerde gemeenschap volop in ontwikkeling. Het herinnerde wat dat betreft enigszins aan Amsterdam. Terwijl in die oude stad de Vrije Universiteit was gesticht en verwachtingen wekte aangaande de opbloei van de gereformeerde theologie, zo kreeg ook in het nieuwe Grand Rapids het gereformeerd voortgezet onderwijs vorm, zij het in bescheidener vorm en met minder ambities. De Christian Reformed Church was een in 1857 gestichte kerk van afgescheiden en hervormde immigranten, die lange tijd sterk afhankelijk was van wat zij als haar moederkerk beschouwde, de Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland. In de loop der jaren was een aanzienlijk aantal afgescheiden predikanten geëmigreerd naar de Nederlandse kolonies in de Verenigde Staten, om gemeenten te leiden en in hun pastorie predikanten op te leiden.¹³ Maar het verlangen rees naar een eigen theologische opleiding. Zo was ds. J. Bavinck in 1873 and 1875 aangezocht als theologisch docent voor